

Δεν μπορούμε να κλείνουμε τα μάτια στις γενοκτονίες*

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΒΑΧΑΚΝ ΝΤΑΝΤΡΙΑΝ ΣΤΟΝ ΟΧΑΝΕΣ - ΣΑΡΚΙΣ ΑΓΑΜΠΑΤΙΑΝ

Κύριε καθηγητά είστε ένας από τους ελάχιστους ειδικούς ερευνητές - επιστήμονες που έχουν εντυπωτήσει σε τέτοιο βαθμό γύρω από την Αρμενική Γενοκτονία. Ποιο ήταν το έναυσμα που σας ώθησε ν' ασχοληθείτε με αυτό το θέμα;

Ήμουν φοιτητής Μαθηματικών στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και όταν βρέθηκα στη Βιέννη, ο Ασσύριος καθηγητής μου πληροφορήθηκε ότι είμαι Αρμένιος και με ρώτησε αν έχω διαβάσει το βιβλίο του Φραντς Βέρφελ *Οι σαράντα μέρες του Μούσα Νταγ*. Το βιβλίο αυτό έχει απαγορευθεί στην Τουρκία. Μου είπε πως πρέπει οπωσδήποτε να το διαβάσω. Πράγματι, το διάβασα και εντυπωσιάστηκα. Επίσης διάβασα ένα άλλο βιβλίο *Ο Αρμενικός Γολγοθάς* του επίσκοπου Μπαλακιάν και έτσι γεννήθηκε μέσα μου το ενδιαφέρον για την γενοκτονία. Προέρχομαι από την αρμενική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης και δεν γνώριζα ότι είχαν διαπραχθεί τέτοιου είδους ωμότητες σε βάρος των Αρμενίων και έτσι αποφάσισα να εγκαταλείψω τα Μαθηματικά και ν' ασχοληθώ με την Ιστορία, με τις σχέσεις

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο γνωστός καθηγητής Βαχάκν Νταντριάν, ειδικός στα ζητήματα γενοκτονίας και συγγραφέας του μνημειώδους έργου *Η Ιστορία της Αρμενικής Γενοκτονίας*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Στοχαστής» βρέθηκε, για λίγες μέρες στην Αθήνα προσκεκλημένος της Γενικής Αρμενικής Ένωσης Αγαθοεργίας για να δώσει δυο διαλέξεις με θέματα «*Η γενοκτονία μέσα από τη διεθνή πολιτική και η γενοκτονία του 1915 που διέπραξαν οι Νεότουρκοι*» και «*Η Αρμενική Γενοκτονία του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου απέναντι στις τουρκικές αρνήσεις*». Με την ευκαιρία της παραμονής του, μας παραχώρησε την συνέντευξη που ακολουθεί.

Τούρκων και Αρμενίων και με την Αρμενική Γενοκτονία. Έτσι άρχισα ν' ασχολούμαι.

Τα οθωμανικά αρχεία όσο να'ναι αποκρύπτουν τις διάφορες πτυχές της Αρμενικής Γενοκτονίας. Αντίθετα τα έγγραφα των γερμανικών και αυστριακών αρχείων αποτελούν μια σημαντική πηγή πληροφόρησης, καθώς οι Γερμανοί και Αυστριακοί διπλωμάτες, των οποίων οι χώρες ήταν σύμμαχοι με την Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε αντίθεση με τους άλλους ξένους παρατηρητές, είχαν ελεύθερη πρόσβαση στις περιοχές όπου συνέβησαν οι πορείες θανάτου και οι σφαγές. Έρευνήσατε τα αρχεία αυτών των χωρών, συναντήσατε προσκόμματα ή δυσκολίες στις έρευνές σας;

Ούτε στα γερμανικά ούτε στα αυστριακά αρχεία συνάντησα οποιαδήποτε δυσκολία. Είχα πρόσβαση σε κάθε έγγραφο που επιθυμούσα και φωτοτύπησα εκατοντάδες απ' αυτά. Όταν περάσουν εξάλλου πενήντα χρόνια όλα τα ευρωπαϊκά και αμερικανικά έγγραφα πρέπει να είναι στη διάθεση του κάθε ερευνητή. Δεν υπήρξε κανένα εμπόδιο.

Το βιβλίο σας, Η Ιστορία της Αρμενικής Γενοκτονίας, χαρακτηρίζεται έργο ζωής. Ποια θεωρείτε ως κορυφαία επιτεύγματα - συμπεράσματα της εργασίας σας, σε ποιες γλώσσες έχει μεταφραστεί και ποια ήταν η αποδοχή - ανταπόκριση της κριτικής και του αναγνωστικού κοινού στο βιβλίο σας;

Κατ' αρχάς το βιβλίο είχε μεγάλη επιτυχία. Ο Άγγλος εκδότης μου είπε ότι ένα τέτοιο βιβλίο, πανεπιστημιακού επιπέδου, αν πουλούσε 1.000 αντίτυπα θα το θεωρούσαν μεγάλη επιτυχία. Ήδη κυκλοφορεί η τέταρτη έκδοσή του και μέχρι σήμερα έχουν πουληθεί πάνω από 5.000 αντίτυπα. Επειδή μέχρι σήμερα οι Τούρκοι δεν έχουν εκδηλωθεί, δεν μπορώ να πω τίποτα, αλλά σχεδόν όλες οι κριτικές υπήρξαν θετικές αναφέροντας ότι το βιβλίο είναι σημαντικό, με την έννοια ότι αντί να επικεντρωθεί στις λεπτομέρειες των σφαγών δίνει την ιστορική διάσταση των γεγονότων. Πώς δημιουργήθηκε η αρμενο-τουρκική σύγκρουση και το Ανατολικό Ζήτημα στα Βαλκάνια. Πώς οι Τούρκοι είχαν προβλήματα με τους Έλληνες, τους Βούλγαρους και τους Σέρβους και πώς όλα αυτά είχαν δραματικές επιπτώσεις στο Αρμενικό Ζήτημα. Κατά ένα μεγάλο ποσοστό ήταν ένα πρόβλημα σχέσεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την θεοκρατική δομή της και της ισλαμικής θρησκείας απέναντι στους μη μουσουλμάνους υπηκόους της Αυτοκρατορίας οι οποίοι δεν έπρεπε να έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους μουσουλμάνους.

Το βιβλίο κυκλοφορεί στα Γαλλικά από τον παρισινό εκδοτικό οίκο Stock, τώρα είναι στη δεύτερη έκδοση. Έχει τελειώσει η μετάφρασή του στα Ρωσικά και στ' Αραβικά. Πρόσφατα άρχισε να μεταφράζεται στα Ιταλικά ενώ οι Γερμανοί το σκέφτονται διότι μέσα στο βιβλίο υπάρχει ένα κεφάλαιο που αναφέρεται σ' αυτούς και τούτο είναι ένα λεπτό ζήτημα γι' αυτούς.

Ποιες ήταν οι μακροπρόθεσμες συνέπειες της γενοκτονίας και πώς αντιμετωπίζεται σήμερα από το αρμενικό έθνος;

Σήμερα οι επιπτώσεις της γενοκτονίας, όπως ανέφερα στην διάλεξή μου, χαρακτηρίζονται από δύο σημεία. Κατ' αρχάς, οι εγκληματίες δεν τιμωρήθηκαν. Η δίκη διεξήχθη αλλά οι κατηγορούμενοι διέφυγαν. Δικάστηκαν ερήμην, δεν τιμωρήθηκαν. Επομένως, η ατιμωρησία είναι το σημαντικότερο ζήτημα της Αρμενικής Γενοκτονίας η οποία είχε επιπτώσεις στις επόμενες, στην Γερμανία, στην Γιουγκοσλαβία, στην Ρουάντα. Η ατιμωρησία ενθαρρύνει άλλους υποψήφιους εγκληματίες. Το δεύτερο σημείο της Αρμενικής Γενοκτονίας είναι η συνεχής απόρριψη και άρνηση εκ μέρους των Τούρκων για τη διάπραξη αυτού του εγκλήματος. Επομένως, στην Αρμενική Γενοκτονία έχει σημασία ότι οι δράστες παρέμειναν ατιμώρητοι και συνεπεία αυτής της ατιμωρησίας συνεχίζουν ν' απορρίπτουν και ν' αρνούνται το έγκλημα.

Γιατί ακόμη και τώρα η σημερινή Τουρκία αντιδρά με αυτή τη σφοδρότητα σ' ένα πιστοποιημένο γεγονός και δεν ακολουθεί το παράδειγμα άλλων χωρών όπως για παράδειγμα της Γερμανίας που αναγνώρισαν αντίστοιχα εγκλήματά τους. Μήπως ισχύουν ακόμη και σήμερα οι όροι που αναπτύσσετε στο βιβλίο σας;

Κατά την γνώμη μου, υπάρχουν τρεις σοβαροί λόγοι που οι Τούρκοι αρνούνται την Αρμενική Γενοκτονία. Ο πρώτος είναι οι συνέπειες. Διότι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αν οι Τούρκοι παραδεχθούν τη γενοκτονία, θα πρέπει ν' αναλάβουν και τις συνέπειες. Το 1947 ο Γερμανός καγκελάριος Κόνραντ Αντενάουερ είπε ότι εμείς είμαστε μια δημοκρατική κυβέρνηση και ότι το προηγούμενο ναζιστικό καθεστώς διέπραξε τα εγκλήματα. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αν εμείς είμαστε η συνέχεια αυτού του καθεστώτος, της ίδιας αυτής χώρας, της Γερμανίας με την ίδια γλώσσα και πολιτισμό, τότε είμαστε υπεύθυνοι γι' αυτά τα εγκλήματα. Πλήρωσαν τότε περίπου 100 δισεκατομμύρια δολάρια αποζημίωση στους Εβραίους. Το ίδιο ζήτημα υπάρχει με τους Τούρκους. Αν το παραδεχθούν, θα υπάρξει θέμα αποζημίωσης.

Ο δεύτερος, είναι η επιθυμία τους να γίνουν μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λένε ότι αυτό τους δυσφημεί και αμαυρώνεται η υπόληψή τους. Δεν θέλουν να συγκρίνονται με τους ναζί, θέλουν να θεωρούνται ένα κράτος-υπόδειγμα που δεν μπορεί ποτέ να διέπραξε σφαγές. Λένε, ότι εμείς δεν συγκρινόμαστε με την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο τρίτος λόγος, είναι αρκετά σημαντικός. Όταν ένα κράτος επί 87 χρόνια αρνείται, ξαφνικά κάνει θεαματική στροφή και το παραδέχεται. Τότε δυσφημείται, και για την τουρκική κυβέρνηση αυτό είναι ένα πολύ σοβαρό ζήτημα. Επί 87 χρόνια λοιπόν λέγαμε ψέματα και τώρα ξαφνικά λέμε την αλήθεια. Αν το κάνει αυτό θα είναι άξια χλευασμού.

Πώς ερμηνεύετε την στάση της παγκόσμιας κοινής γνώμης των χωρών και των κυβερνήσεων, γιατί ενώ το Ολοκαύτωμα των Εβραίων έχει τύχει γενικής αποδοχής, η Γενοκτονία των Αρμενίων και των Ελλήνων της Μικράς Ασίας συναντά αντιστάσεις και αντιδράσεις;

Όταν μιλάμε για διεθνή κοινή γνώμη, αντιλαμβανόμαστε διάφορα πράγματα. Κοινή γνώμη, κυβερνήσεις. Η κοινή γνώμη βρίσκεται σε σύγχυση, διότι έχει γίνει της μόδας να λέμε ότι τώρα υπάρχουν μόνο δυο απόψεις. Οπότε λένε, ας λάβουμε υπόψη και την τουρκική άποψη. Αυτό δημιουργεί σύγχυση στον κόσμο. Οι Τούρκοι επωφελούνται απ' αυτό. Δυο απόψεις, δυο ιστορίες. Οι Αρμένιοι δεν είναι τόσο δυνατοί όσο οι Τούρκοι. Μετά την γενοκτονία ο κόσμος αναζήτησε δουλειά στις ξένες χώρες για να επιβιώσει, οι διανοούμενοι εξοντώθηκαν, οι υπόλοιποι που επέζησαν ήταν απλοί άνθρωποι, χωρικοί ως επί το πλείστον. Δεν αναδείχθηκαν πανεπιστημιακοί, οργίασε η προπαγάνδα, οπότε δεν έγινε σοβαρή εργασία και έτσι οι Αρμένιοι δεν κατάφεραν όπως οι Εβραίοι να περάσουν στον κόσμο το μήνυμα της γενοκτονίας τους. Όπως είπα σήμερα και στην διάλεξή μου, οι Αρμένιοι πάντα χαίρονται, όταν πληροφορούνται ότι η ρωσική Βουλή, η Δούμα, αναγνώρισε την γενοκτονία, όταν κάνουν το ίδιο η Σουηδία, το Βέλγιο ή η Ελλάδα. Όπως είπα, αυτά δεν έχουν αξία διότι δεν είναι κάτι τελεσίδικο. Ούτε το Υπουργείο Εξωτερικών της Ρωσίας, ούτε του Βελγίου, ή της Ελλάδος είπαν ότι η Αρμενική Γενοκτονία έγινε. Είναι λοιπόν ζήτημα *ρεαλπολίτικ*. Οι άνθρωποι κάνουν τους στρατιωτικούς, πολιτικούς και οικονομικούς λογαριασμούς τους, δεν θέλουν να δυσαρεστήσουν τους Τούρκους, οι οποίοι είναι πολύ πονηροί και επωφελούνται απ' όλα αυτά. Παίζουν με τις λέξεις. Οι ανόητοί μας Αμερικανοί υποκύπτουν. Είναι ένα παιχνίδι. Διότι οι Τούρκοι τόσα ξέρουν. Σήμερα, αν πάτε σε σπίτια Τούρκων διηγούνται τα πάντα με λεπτομέρειες, ξέρουν από τους παππούδες τους ότι έγιναν σφαγές, είναι χαμηλού επιπέδου λαός οι Τούρκοι, δεν πρό-

κειται ποτέ να γίνουν άνθρωποι. Λέγεται, όπως το διηγήθηκε ένας Έλληνας, πως ένας υπάλληλος της τουρκικής πρεσβείας κάποτε διαμαρτυρήθηκε για όλα αυτά που ισχυρίζονται οι Αρμένιοι περί σφαγών στον αρχισυντάκτη μιας αμερικανικής εφημερίδας, ο οποίος του απάντησε ότι υπάρχουν αποδείξεις κ.λπ. Δηλαδή ο Τούρκος ήθελε να πείσει αυτόν τον δημοσιογράφο ότι δεν έγιναν σφαγές, ο δε Αμερικανός του είπε ότι έχει διαβάσει πάμπολλα βιβλία και ότι ήταν οργανωμένες σφαγές. Αυτός λοιπόν ο υπάλληλος της πρεσβείας που δεν κατάφερε να πείσει το δημοσιογράφο, από το θυμό του, πριν κλείσει το τηλέφωνο είπε. Too bad we didn't kill all the Armenians (τι κρίμα που δεν καθαρίσαμε όλους τους Αρμένιους). Αυτός είναι ο τρόπος σκέψης τους. Μπήκαμε στον 21ο αιώνα, πέρασαν ογδόντα τόσα χρόνια, αλλά αυτή η ίδια νοοτροπία παραμένει. Αυτός είναι ο λόγος που η Τουρκία έμεινε ατιμώρητη. Όταν ένας εγκληματίας μένει ατιμώρητος, γίνεται ασύδοτος και υπερόπτης. Οι Γερμανοί πήραν το μάθημά τους, τιμωρήθηκαν, δεν υπήρχε τίποτε άλλο είπαν και ζήτησαν συγγνώμη.

Είστε επικεφαλής μιας συλλογικής προσπάθειας για την επανέκδοση και καταχώριση στο Ιντερνέτ του πρωτότυπου βιβλίου, χωρίς συντμήσεις, περικοπές και επαναδιατυπώσεις, του Γιοχάνες Λέψιους, Γερμανία και Αρμενία – Συλλογή διπλωματικών εγγράφων (Πότσδαμ 1919). Μπορείτε να μας μιλήσετε γι' αυτά;

Είναι ένα ζεύγος Γερμανών. Μέσα στο βιβλίο του ο Λέψιους έχει κάποια κομμάτια με πολύ σημαντικές αποδείξεις τις οποίες εξαίρεσε, διότι υπάρχει το θέμα της συμμετοχής της Γερμανίας. Εμείς πιστεύουμε ότι αυτά έγιναν από το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας και ο άνθρωπος συνέλεξε όλες τις αποδείξεις. Τώρα καταχωρίζεται στο Ιντερνέτ και το μεταφράζουμε στ' Αγγλικά. Αν βρεθεί κάποιος ν' αναλάβει τα έξοδα θα εκδοθεί το βιβλίο στ' Αγγλικά και στα Γερμανικά. Στο Ιντερνέτ θα υπάρχει ολόκληρο χωρίς περικοπές. Το μεταφράζουμε επίσης και στα Τουρκικά.

Πρόσφατα αναλάβατε τη διεύθυνση του ιδρύματος Ζοριάν. Μιλήστε μας γι' αυτό, για τα σχέδιά σας και γενικότερα για τις υπόλοιπες δραστηριότητές σας.

Θα σας πω γενικά, διότι υπάρχουν κάποια πράγματα για τα οποία δεσμεύομαι. Κάνουμε εργασίες πάνω στα τουρκικά αρχεία. Το ίδρυμα Ζοριάν ενδιαφέρεται για δυο θέματα: Αρμενική Γενοκτονία, Διασπορά και Αρ-

μενία. Εγώ ασχολούμαι με την γενοκτονία. Εργάζομαι τελείως εθελοντικά, δεν αμείβομαι. Δίνουμε μεγάλη έμφαση σε ακαδημαϊκής φύσης θέματα. Έχουμε μια μικρή ομάδα κι εφέτος το καλοκαίρι, τις δυο εβδομάδες του Αυγούστου θα δημιουργήσουμε εντατικά τμήματα, από τις 9 το πρωί ως τις 5 το απόγευμα, θα παραδίδουμε μαθήματα γύρω από την Αρμενική Γενοκτονία. Θα καλέσουμε φοιτητές να έλθουν να εγγραφούν. Εκτός από εμένα θα διδάξουν οι καθηγητές Τανέρ Ακτσάμ, Ράντι Σμιθ, Τουλελιάν. Αν το εγχείρημά μας πετύχει θα το επαναλάβουμε τον επόμενο χρόνο στην Αρμενία.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να σας ρωτήσω για το βιβλίο σας, Η Ιστορία της Αρμενικής Γενοκτονίας, που πρόκειται να εκδοθεί στα Ελληνικά από τον εκδοτικό οίκο «Στοχαστής». Τι μήνυμα θα θέλατε να μεταφέρετε στους Έλληνες αναγνώστες σας;

Σήμερα στο Πάντειο Πανεπιστήμιο μου έλεγαν ότι στην Ελλάδα υπάρχει αναγνωστικό κοινό, ενώ στην Αμερική ο κόσμος δεν διαβάξει πολύ, όλοι, ασχολούνται με την τηλεόραση. Μου είπαν, επίσης, ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός εκδοτικών οίκων και ότι εκδίδεται πλήθος βιβλίων. Φυσικά, αυτό είναι πολύ ευχάριστο. Το θέμα όμως είναι πώς θα μπορέσουμε να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των Ελλήνων αναγνωστών, διότι σήμερα είδα ότι υπήρχε μεγάλη αδιαφορία, υπήρχαν ελάχιστοι Έλληνες φοιτητές, ή ήταν Αρμένιοι, ή Κούρδοι και κάποιοι Έλληνες καθηγητές. Γι' αυτό το λόγο θα ήθελα να ξαναέλθω, να υπάρξει καλύτερη οργάνωση και να προσκληθούν Έλληνες καθηγητές και φοιτητές. Οι καθηγητές αυτοί λένε ότι οι νέοι ασχολούνται περισσότερο με την διασκέδαση, δεν ενδιαφέρονται πολύ με την Ιστορία, ο μόνος τρόπος είναι να τους κεντρίσουμε το ενδιαφέρον, να τονίσουμε ότι στο βιβλίο μου για την γενοκτονία υπάρχουν δύο-τρία κεφάλαια γύρω από το ελληνο-τουρκικό πρόβλημα στα Βαλκάνια, για την Ελληνική Επανάσταση που ξέσπασε πριν από την γενοκτονία, για τις σφαγές σε βάρος των Ελλήνων, για το Μακεδονικό Ζήτημα, για όλα αυτά και πώς δημιουργήθηκαν οι συνθήκες για την γένεση του Αρμενικού Ζητήματος. Επομένως κατά την γνώμη μου μια από τις κυριότερες αιτίες για την εξόντωση των Αρμενίων ήταν η ήττα των Τούρκων στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο από τους Έλληνες, τους Σέρβους και τους Βουλγάρους, διότι μπήκε μέσα τους ο φόβος ότι θα συμβεί το ίδιο πράγμα και θα χάσουν τις ανατολικές επαρχίες τους.